

KÜRESEL KAMUSAL MALLAR PERSPEKTİFİNDEN BARIŞ VE KALKINMA İLİŞKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR ANALİZ

Fazlı Yıldız ¹

Öz

Ülkelerde barış koşullarını oluşturmak güvenlik ile ilgili sorunlara karşı belirli bir zaman aralığında girilen siyasi bir uğraş iken, kalkınma stratejileri ise istikrar koşulları altında yürütülen uzun vadeli bir stratejidir. Barış ve kalkınma ikilisi hem bir ülkede, hem de bir bölge veya küresel ölçekte birbirini destekleyen süreçleri kapsamaktadır. Bu çalışmada, barış ve kalkınma ilişkisi ampirik olarak test edilmiştir. Çalışmada, ekonomik kalkınma ve barış ilişkisi, 93 ülkenin 2007-2013 yılları arasındaki yıllık verileri esas alınarak, panel veri analiziyle en küçük kareler yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda sosyo-politik istikrar, yani barış koşullarının varlığı ile ekonomik kalkınma arasında doğrusal ve istatistiksel olarak da anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Kalkınma, Barış, Küresel Kamusal Mallar

AN EMPIRICAL ANALYSIS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN PEACE AND DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF GLOBAL PUBLIC GOODS

Abstract

While forming the conditions of peace in countries is a political occupation which is undertaken in a specified time period against the problems concerning security, development strategies are long term strategies which are conducted under stabilization conditions. Peace and development involve the processes which prop up themselves both in a country and in the scale of regional or global. In this study, the relationship between peace and development are tried to test as empirical. The relationship between economic development and peace are examined with panel data analysis by using the least square method on the basis of the data between the years of 2007-2013 related to 93 countries in the study. As a result of the analysis which is applied it is found that there are statistical and linear relationships between socio-politic stabilization – namely the availability of peace conditions- and economic development.

Keywords: Economic Development, Peace, Global Public Goods

JEL Classification: O10, H410

---

1 Yrd.Doç.Dr., Dumlupınar Üniversitesi İ.İ.B.F. Maliye Bölümü, fazli.yildiz@dpu.edu.tr

Giriş

Küresel kamusal mallar özellikleri itibariyle yayılma veya taşma (spill over) etkisi ortaya çıkaran mallardır. Küreselleşme süreci ile birlikte bu malların önemi gittikçe artmaktadır. Barış, finansal istikrar, çevre, sağlık, kalkınma vb. küresel kamusal mallara örnek olarak gösterilen temel kamusal mallardır (Gümüş, 2013, s.30, Kirmanoğlu vd. 2006, s.29). Bu malların sunumu, finansmanı, ortaya çıkardığı olumlu/olumsuz dışsal etkileri günümüzde kamu maliyesinin üzerinde durduğu temel konulardan biridir. Ayrıca, bu tür kamusal malların küresel ölçekte birbirini olumlu veya olumsuz etkilemesi de söz konusudur. Ülkelerin kendi başlarına veya küresel/bölgesel ölçekte bir araya gelerek bu tür malları sunmaları diğer ülkeleri doğrudan etkilemektedir. Örneğin, bir ülkede veya bölgede politik ve sosyal istikrarın sağlanarak barış koşullarının oluşturulması ekonomik kalkınma süreçlerini de olumlu etkileyebilecek ve küresel ölçekte pozitif dışsallıklar yaratacaktır.

Günümüz dünyasında genel bir gözlemlere dayalı olarak gelişmiş ülkelerin aynı zamanda sosyal ve politik istikrar koşullarına en fazla sahip ülkeler olduklarını, gelişmekte olan ülkelerin ise sosyo-politik istikrarsızlıklar sonucunda kalkınma süreçlerinin yavaşladığını veya istenilen düzeyde oluşmadığını söylenebilir. Bu açıdan sosyo-politik istikrar, yani barış koşulları reel bir durum olarak ekonomik büyüme ve kalkınma için en temel unsur olarak kabul edilebilir.

Bu perspektiften hareketle yapılan bu çalışmada öncelikle küresel kamusal mal özelliğine sahip barış ve ekonomik kalkınma ilişkisinin teorik çerçevesi, barış ve kalkınma göstergesi olarak esas alınan endeksler ile araştırma kapsamındaki ülkelerin sahip olduğu endeks göstergeleri hakkında bilgi verilmiştir, devamında literatür incelemesi yapılmıştır. Literatür incelemesi sonrası 93 ülke ile ilgili 2007-2013 yılları arası verilerinden hareketle ekonomik kalkınma göstergeleri ile ekonomik ve politik istikrar göstergesi olan barış arasında ekonometrik analiz yapılarak, elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

1. Teorik Çerçeve

Küresel kamusal mal kavramı ilk kez 1999 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan Küresel Kamusal Mallar (Global Public Goods) isimli eserde incelenmiştir. Bu eserde tam (saf) kamusal mal esas alınarak küresel kamusal mallar tanımlanmıştır. Küresel kamusal mallarla ilgili küresel kamusal malların sağladıkları faydanın evrensel ölçekte olması, malların tüketiminde rakip olmama ve dışlanamamazlık kriterlerine sahip olması gerektiği belirtilmiştir (Kaul vd., 1999, s. 3). Küresel kamusal malların saf ve saf olmayan kamusal mal sınıflandırmasının dışında bir başka sınıflandırma türü de nihai ve ara küresel kamusal mal ayrımıdır. Nihai küresel kamusal mallar somut (çevre veya insanlığın ortak mirası) ve soyut (barış ve finansal istikrar vb.) olabilirler. Ara küresel kamusal mallar ise nihai küresel kamusal malların oluşmasına katkı sağlayan uluslararası rejimler gibi mallardır. Uluslararası rejimler, ulaşım ve iletişimden sağlığa, çevre, makroekonomik politikalar, adalet sistemleri ve insan haklarını kapsamaktadır (Kaul vd., 1999, s.13-14).

Farklı küresel kamusal mallar arasında süreklilik gösteren uzun süreli bir ilişki vardır. Belirli bir kamusal yarar sağlamak için oluşturulacak küresel kamusal mallar diğer alanlarda daha yayılmacı etki ortaya çıkaracaktır. Bu etkiye örnek olarak barış ve kalkınma ile sağlık

ve büyüme arasındaki etkileşim verilebilir (Kaul vd., 1999, s.457). Barış ve savaş ortamının ekonomik etkilerini araştırmaya yönelik çalışmalar Keynes (1919), Meade ve Pigou (1940) ve Robins (1942) gibi iktisatçılar tarafından yapılmıştır. Bu iktisatçılar, I. Dünya Savaşı sonrasında ve II. Dünya savaşı döneminde, savaş, barış ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkilere yönelik değerlendirmede bulunmuşlar ve ekonomik rasyonaliteye dayalı politika önerilerini sunmuşlardır (Ağır ve Kar, 2010, s.4).

Kalkınma, sadece üretim ve kişi başına düşen gelir seviyesindeki artışı değil, aynı zamanda bir toplumda ekonomik, sosyal, siyasi yapıdaki değişimi ve yenileşmeyi içermektedir. Kişi başına düşen gelir seviyesindeki artışın yanında, ekonomide üretkenlik ve verimlilikteki artış, milli gelir içindeki sektörlerin yapısal değişimi ve sosyo-ekonomik göstergelerdeki iyileşmeler kalkınmanın temel göstergeleridir (Han, 2012, s. 3). Amartya Sen, kalkınma kavramını “İnsanların gerçek özgürlük süreçlerinin genişlemesi, GSYİH ve kişi başına düşen gelir seviyesindeki artış ile insan özgürlüklerindeki genişleme sürecine odaklanma” olarak tanımlamıştır. Ayrıca, GSYİH veya kişi başına düşen gelirdeki artışın toplumdaki bireylerin özgürlük alanlarının genişlemesi için önemli olduğunu, fakat kalkınma sürecinin sosyal ve ekonomik düzenlemeler..., siyasi ve medeni haklar ... gibi özgürlüklerin diğer belirleyicilerine de bağlı olduğunu ifade etmiştir (Dumas, 2006, s.1). Dumas ise, kalkınma kavramını iki yönden ele almıştır: Bunlar ekonomik kalkınma ve politik kalkınma. Ekonomik kalkınma, bireylerin barınma, yiyecek, giyecek, ulaşım, tıbbi bakım hizmetlerinden miktar ve nitelik olarak yararlanmalarındaki artış ile yaşam standartlarını yükselten bir süreçtir. Politik kalkınma ise, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve onları yönetecek olanların seçiminde siyasi sürece tam katılım sağlayacak süreç olarak tanımlanmıştır (Dumas, 2006, s.2).

Barış, dar anlamda savaşın olmaması olarak tanımlanmasına rağmen gerçek bir barış daha fazlasını kapsamalıdır. Olağan hayatın akışı içinde bir kişinin işine ister üniformalı askerler, ister düzensiz isyancı güçler, ya da sıradan suçlulardan sürekli bir tehdit ile karşılaşmadan gitmesinin mümkün olmadığı bir ortamda barışın varlığından söz edilemez (Dumas, 2006, s.2). Barış dönemi; şiddet, çatışmalar, savaş, darbeler, devrim, etnik temizlik, adli olmayan cinayetler, seçim şiddeti, cinayet, adam kaçırma, terörist saldırılar, ayrımcılık ve kadına yönelik şiddet olmaksızın oluşan sosyo-politik çevre olarak tanımlanır (Santhirasegaram, 2008, s.809). Barışı inşa etmek güvenlik sorunlarına karşı sınırlı bir zaman içinde girilen siyasi bir çaba iken, kalkınma ise genellikle istikrarlı koşullar altında yürütülen uzun süreli bir stratejidir. Barış ve kalkınma ikilisi ortak bir hedefi gerçekleştirmek için o hedefe doğru yürütülen ve birbirini destekleyen süreçleri kapsar (Smoljan, 2003, s.234-235).

Ekonomik kalkınma ve barış arasındaki ilişki iki açıdan incelenebilir: Kapitalist barış teorisi (ekonomik refah savaşları azaltır) veya onun tersi yaklaşım (savaşlar ekonomik refahı azaltır). Kökleri Alman filozof Immanuel Kant’a dayanan Kapitalist Barış Teorisi “Ticaret ruhu her ulus tarafından er yada geç beklemeye alınır ve savaş ile de uyumsuzdur” şeklinde ifade edilmiştir. John Maynard Keynes de ekonomi ve barış etkileşimi ile ilgili “I. Dünya Savaşından Sonra Barışın Ekonomik Sonuçları” isimli eserinde; adil, etkili ve entegre bir ekonomik sistem kurmak için imzalanan Versailles Antlaşması’nın ekonomik şartlarına yönelik eleştirilerini sunmuştur. Kapitalist Barış Teorisi, ekonomik kalkınmanın milletler arasında karşılıklı ticareti ve bağımlılığı arttıracığını ve bunun sonucunda savaşları önlemek

için kar güdüsünün güçlü bir teşvik edici unsur olduğunu iddia etmektedir (Ho ve Dinov, 2013, s.31).

Barış ve kalkınma arasındaki ilişki pratikte şöyle bir çelişkiyi de barındırmaktadır. Ülkelerde makroekonomik dengesizlikleri düzeltmeye yönelik izlenen politikalar sık sık uzlaşma çabalarını bozabilir ve bu durum barışı oluşturma/barışı yeniden inşa etme öncelikleri ile çelişebilmektedir. Barışın inşa edilmesi süreci barış çabalarının acil ihtiyaçlarının karşılanması için artan kamu harcamalarını içerirken, ekonomik istikrar sağlama hedefi ise kamu harcamalarındaki kesintileri, maliye, kredi ve para politikası uygulamalarında sıkılaştırma uygulamaları ile kırılgan barış sürecindeki toplumsal maliyetleri arttırır (Smoljan, 2003, ss.244-245).

Dünyada 1970'li yılların sonlarından bu yana gelişmekte olan ülkelerin çoğunda ekonomik gelişmenin sağlanması için düşük enflasyon ve diğer makroekonomik amaçlarla birlikte hızlı ekonomik büyümeyi başarmak hedeflenmiştir. Gelişmekte olan ülkeler ekonomi politikalarını kapalı ekonomiden açık ekonomiye ve içe dönük politikalarından dışa dönük politikalara dönüştürmüşlerdir. Bu eğilim 1990'larda soğuk savaşın bitmesi sonrasında da devam etmiştir. Birçok gelişmekte olan ülke yüksek büyüme ve istihdam sorunlarını 20 yıllık reform sonrasında da başaramamışlardır. Reel konjunktür teorisyenleri kısa veya uzun vadede üretim ve istihdamın arz yönlü faktörler tarafından belirlendiğini, ekonomik büyüme teorisyenleri de hızlı büyüme için teknolojik ilerleme ile fiziki ve beşeri birikimin önemini vurguladılar. Ancak, bütün bu öneriler özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin temellerini ortaya çıkarmada başarısız olmuştur (Santhirasegaram, 2008, s.807). Gelişmekte olan ülkeler son yirmi veya otuz yıl içinde teorik politika önlemleri ile ekonomilerini yöneterek büyüme ve istihdamı başarmış olabilirler. Fakat ekonomik istikrarı sağlayamamışlardır. Gelişmekte olan ülkelerde kısa vadeli dalgalanmaların ve uzun vadeli ekonomik istikrarın belirleyicisi olan ekonomik büyümenin sebepleri olarak kamu yatırımları, net ihracat, fiziki ve beşeri birikim, işgücü, teknoloji, verimlilik, serbest piyasalar ve kurumlar gibi saf teorik ekonomik sebeplerinin ötesinde sosyo-politik sebeplerin araştırılmasına odaklanılması gerekir. Gelişmekte olan ülkelerin zenginliği kendi ülkelerinde barışın sürdürülmesi ile arttırılabilir. Barış ekonomik büyüme ve kalkınma için temel unsurdur (Santhirasegaram, 2008, s.807). Santhirasegaram, incelemesi sonrasında ekonomik büyümenin belirleyicisi olarak barışın da gelecekte büyüme teorileri içine dahil edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Santhirasegaram, 2008, s.807).

Barış ekonomik gelişme üzerinde doğrudan ve dolaylı etkiye sahiptir. Çatışmalar, şiddet ve savaş, erişilebilir fiziksel ve beşeri kaynakları ile ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlayan sosyo-politik kurumları yok eder. Bir ekonomide şiddet ve savaşın artması yerel ve uluslararası yatırımcıların güvenini azaltır. Barış ortamının olmaması nitelikli işgücünün yurt dışına göç etmesine neden olur ve ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler. Ülkeler ekonomik ve sosyal altyapıya kullanmaları gereken kaynağı savaşa harcamak zorunda kalırlar. Yeni klasik ekonomik büyüme teorisinde ekonomik büyümenin belirleyicisi olarak fiziki ve beşeri sermaye birikimi daha hakim belirleyicidir. Gelişmekte olan ülkelerde savaş ve çatışma yüzünden oluşan sosyo-politik istikrarsızlık fiziki ve beşeri sermaye birikimini şu şekilde olumsuz etkilemektedir (Santhirasegaram, 2008, s.810):

-Sosyo-politik istikrarsızlık özel kesim yatırımlarının azalmasına neden olur,

- Kamu yatırımları savaş dönemlerinde etkinsizleşir,
- Sosyo-politik istikrarsızlıklar uzun süreli projelerin ihmal edilmesine neden olur,
- Artan kamu savunma harcamaları sosyo-ekonomik altyapı harcamalarının (telekomünikasyon, eğitim, sağlık vb.) azalmasına sebep olur,
- Sosyo-politik istikrarsızlıklardan dolayı doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında azalma meydana gelir,
- Sosyo-politik istikrarsızlıklar vasıflı işgücünün yurt dışına göç etmesine neden olur,
- İnsan kaynakları savaş ortamından fiziksel ve zihinsel olarak etkilenir. Tüm bu faktörler gelişmekte olan ülkelerde sermaye birikimini ve bu doğrultuda ekonomik büyümeyi olumsuz etkiler.

2. Barış ve Kalkınmışlık Endeksleri

2.1. Barış Göstergesi: Küresel Barış Endeksi (Global Peace Index GPI)

Uluslararası Ekonomi ve Barış Enstitüsü tarafından en son 162 ülkeyi kapsayacak şekilde yayımlanan Küresel Barış Endeksi, ülkelere 0 ile 5 arasında verilen skorlar ile hesaplanarak yayımlanmıştır. 5 puanı en kötü puanlama değeri olarak tanımlanmakta ve ülkeler açısından ekonomik ve politik istikrarsızlığın çok yüksek olduğunu göstermektedir. Endekste skor karşılıkları; ülkelerdeki barış koşullarının varlığı çok yüksek (**0-1,5 arası**), *yüksek* (**1,5-2 arası**), *orta* (**2-2,5 arası**), *düşük* (**2,5-3 arası**) ve çok düşük (**3 üzeri**) olarak belirtilerek ülkeler bu değerlere göre sınıflandırılmıştır. Küresel barış endeksinin hesaplanmasındaki alt kategoriler şu başlıklardan oluşmaktadır: Silah ihracatı ve ithalatı, dış çatışmalardaki savaş konumu, askeri harcamalar, ağır silahların varlığı, ölümlü iç çatışmaların varlığı, siyasi terör olayları, ülkelerdeki siyasal istikrarsızlıkla ilgili kalitatif değerlendirmeler, şiddet içeren suçlardaki yaygınlık oranı, bireylerin silaha erişim kolaylığı, mahkum sayıları, işlenen cinayetler ve terörizmin son beş yılda ülkeyi uğrattığı zarar (Global-Peace-Index-Report, 2015, s.7).

Uluslararası Ekonomi ve Barış Enstitüsü'nün yayımladığı Küresel Barış Endeksi 2015 raporunda barış göstergesi olarak en iyi skora sahip olan ülkeler; İzlanda (1,148), Danimarka (1,150), Avusturya (1,198), Yeni Zelanda (1,221), İsviçre (1,275)'dir. En kötü skora sahip olan ülkeler ise; Suriye (3,645), Irak (3,444), Afganistan (3,427), Güney Sudan (3,383) ve Orta Afrika Cumhuriyeti (3,332)'dir (Global-Peace-Index-Report, 2015, ss.7-9).

2.2.Kalkınma Göstergesi: İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index HDI)

Ülkelerin kalkınmışlık seviyelerinin ölçümünde gelir düzeyi, yaşam beklentisi, okur-yazarlık, çocuk ölümleri ve şehirleşme düzeyleri gibi ölçütler kullanılmaktadır. Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası kurumlar ülke sıralamasını milli gelir, kişi başına düşen milli gelir ve satın alma gücüne göre kişi başına düşen milli gelir düzeylerine göre yapmaktadırlar. Günümüzde bu tekil göstergelerin yanında, bütün göstergelerin biraraya getirilerek değerlendirildiği endeksler de vardır. Bu endekslerden en sık kullanılanı Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayımlanan İnsani Gelişmişlik Endeksi'dir (Yanar, 2014, s.9)

İnsani gelişmişlik endeksi, UNDP tarafından her yıl düzenli olarak yayımlanan, eğitim, sağlık ve milli gelir verilerinden hareketle hesaplanan ve ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre

sıralamalarını belirleyen bir ölçümdür. İnsani gelişmişlik endeksi hesaplamalarında kullanılan sağlıkla ilgili temel gösterge doğumda beklenen ortalama yaşam oranı, eğitimle ilgili ortalama okullaşma yılı ile beklenen okullaşma yılı ve gelir ile ilgili olarak satın alma gücü paritesine göre hesaplanmış kişi başına düşen gayri safi milli gelir verileri kullanılmaktadır. En son 2014 yılında yayımlanan (2013 İnsani Gelişim Endeksi) endeksin veri kaynakları; doğumda beklenen yaşam süresi verisi UNDESA (2013), ortalama okullaşma yılı ve beklenen okullaşma yılı verileri UNESCO (2013), kişi başına düşen GSMG verisi de World Bank, IMF, UNSD ve UNDESA verileridir (Akçiçek, 2015, ss.5-7).

İnsani gelişmişlik endeksini oluşturan alt endeksler ve bunların ortalaması olarak hesaplanan insani gelişmişlik endeksi 0 ile 1 arasında değer almakta ve sonuçlar ülkelerin gelişmişlik düzeyleri açısından dört temel kategoride sınıflandırılmaktadır. Buna göre; **0-0,549** arası *düşük insani gelişmişlik*, **0,550-0,699** arası *orta insani gelişmişlik*, **0,700-0,799** arası *yüksek insani gelişmişlik* ve **0,800 üzeri** değerler de *çok yüksek insani gelişmişlik* düzeyi olarak tanımlanmaktadır . En son 2014 yılında yayımlanan (2013 İnsani Gelişim Endeksi) endeks sonuçlarına göre; insani gelişmişlik düzeyi en yüksek ülkeler Norveç (0,944), Avustralya (0,933), İsviçre (0,917), Hollanda (0,915) ve ABD (0,914), en düşük ülkeler ise Nijer (0,337), Kongo Demokratik Cum. (0,338), Orta Afrika Cum. (0,341) ve Çad (0,372)'dir (Human Development Report 2014, ss.160-163).

Tablo 1: Araştırmada Kapsamındaki Ülkelerdeki Barış ve Kalkınma Endeksi Göstergeleri (2013)

Ülkeler*	GPI	HDI	Ülkeler*	GPI	HDI	Ülkeler*	GPI	HDI
Afganistan	3,4400	0,4680	Finlandiya	1,2970	0,8790	Norveç	1,3590	0,9440
Arnavutluk	1,9610	0,7160	Fransa	1,8630	0,8840	Pakistan	3,1060	0,5370
Cezayir	2,2840	0,7170	Gürcistan	2,5110	0,7440	Panama	1,8930	0,7650
Arjantin	1,9070	0,8080	Almanya	1,4310	0,9110	Paraguay	2,0600	0,6760
Ermenistan	2,1230	0,7300	Gana	1,8990	0,5730	Peru	2,2580	0,7370
Avustralya	1,4380	0,9330	Yunanistan	1,9570	0,8530	Filipinler	2,3740	0,6600
Avusturya	1,2500	0,8810	Macaristan	1,5200	0,8180	Polonya	1,5300	0,8340
Azerbaycan	2,3500	0,7470	İzlanda	1,1620	0,8950	Portekiz	1,4670	0,8220
Bahreyn	2,1090	0,8150	Hindistan	2,5700	0,5860	Romanya	1,5840	0,7850
Bangladeş	2,1590	0,5580	Endonezya	1,8790	0,6840	Rusya Fed.	3,0600	0,7780
Belarus	2,1170	0,7860	İrlanda	1,3700	0,8990	S. Arabistan	2,1190	0,8360
Belçika	1,3390	0,8810	İsrail	2,7300	0,8880	Senegal	2,0610	0,4850
Bolivya	2,0620	0,6670	İtalya	1,6630	0,8720	Sırbistan	1,9120	0,7450
Bosna Hersek	1,9670	0,7310	Jamaika	2,2740	0,7150	Singapur	1,4380	0,9010
Brezilya	2,0510	0,7440	Japonya	1,2930	0,8900	Slovak Cum.	1,6220	0,8300
Bulgaristan	1,6630	0,7770	Ürdün	1,8580	0,7450	Slovenya	1,3740	0,8740
Kamerun	2,1910	0,5040	Kazakistan	2,0310	0,7570	Güney Africa	2,2920	0,6580
Kanada	1,3060	0,9020	Kenya	2,4660	0,5350	İspanya	1,5630	0,8690
Şili	1,5890	0,8220	Kore Cum.	1,8220	0,8910	Sri Lanka	2,2300	0,7500
Çin	2,1420	0,7190	Kuveyt	1,7050	0,8140	Sudan	3,2420	0,4730
Kolombiya	2,6340	0,7110	Kırgızistan	2,3910	0,6280	İsveç	1,3190	0,8980
Kosta Rika	1,7550	0,7630	Letonya	1,7720	0,8100	İsviçre	1,2720	0,9170
Hrvatistan	1,5710	0,8120	Lübnan	2,5750	0,7650	Tunus	2,0050	0,7210
Kıbrıs	1,8400	0,8450	Litvanya	1,7840	0,8340	Türkiye	2,4370	0,7590
Çek Cumh.	1,4040	0,8610	Malezya	1,5740	0,7730	Uganda	2,1800	0,4840

Danimarka	1,2070	0,9000	Mali	2,3460	0,4070	Ukrayna	2,2380	0,7340
Ekvador	2,0590	0,7110	Meksika	2,4340	0,7560	İngiltere	1,7870	0,8920
Mısır	2,2580	0,6820	Moldova	1,9840	0,6630	ABD	2,1260	0,9140
El Salvador	2,2400	0,6620	Hollanda	1,5080	0,9150	Uruguay	1,5280	0,7900
Estonya	1,7100	0,8400	Y. Zelanda	1,2370	0,9100	Venezuela	2,3700	0,7640
Etiyopya	2,6300	0,4350	Nijerya	2,6930	0,5040	Vietnam	1,7720	0,6380

*Ülkelerin isim sıralaması İngilizce yazılışları dikkate alınarak yapılmıştır.

Kaynak: UNDP (2015), International Human Development Indicators, IEP (2015), Institute for Economics and Peace (online).

3. Barış ve Kalkınma İlişkisi: Literatür İncelemesi

Barış ve ekonomik kalkınma ilişkisine yönelik çalışmalar farklı yönlerden ele alınmıştır. Barış ve kalkınma ilişkisini inceleyen literatürde ulaşılmış ampirik çalışmaların özetlerine aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Asteriou ve Price (2001), Birleşik Krallık (UK) ekonomisinde 1961-1997 dönemini kapsayan çalışmalarında zaman serileri analizi ile politik istikrarsızlık ve ekonomik büyüme ilişkisini incelemiştir. GARCH-M modeli kullanarak yaptıkları araştırma sonucunda politik istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerinde negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ludovic (2003), orta düzeyde demokrasinin barış ve sosyo-politik istikrarı dolayısıyla ekonomik büyümeyi sağlamak için daha iyi olduğunu göstermektedir. Tavares (2004), Filistin ile İsrail arasında süreklilik gösteren çatışma ortamını incelediği çalışmada, 1994-2002 döneminde İsrail'in GSMH %4'lük, Filistin'in GSMH'sında ise %50'lik bir azalmanın ortaya çıktığı değerlendirilmiştir. Bir başka çalışmada ise Eckstein ve Tsiddon (2004), İntifada döneminde İsrail'in savunma harcamalarının GSMH'ya oranının %9'dan %12'ye yükseldiğini, kişi başına düşen milli gelirden ise yıllık %3'lük bir düşüş meydana geldiği sonucuna ulaşmışlardır.

Fielding (2003), 1987-1998 yıllarında çeyrek dönemlik zaman serileri ile İsrail ekonomisi için yaptığı çalışmada, politik istikrarsızlık ve ekonomik performans (büyüme) ilişkisini modelleyerek analiz etmiştir. Araştırma sonuçlarında, sosyo-politik istikrarsızlığın fiziki sermaye birikimi dolayısıyla da ekonomik performans (büyüme) üzerinde negatif etkide bulunduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Butkiewicz ve Yanıkkaya (2005), çalışmalarında yaklaşık otuz yıllık bir dönemi kapsayan 100 gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için sosyo-politik istikrarsızlığın büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada, mevcut literatürle uyumlu olabilecek sosyo-politik istikrarsızlık ve büyüme arasında zayıf ilişkiler bulunmuştur. Politik şiddetin büyüme üzerindeki etkisi ters yönlüdür. Ayrıca, sosyo-politik istikrarsızlığın etkisi demokrasi düzeyi yüksek olan ve gelişmiş ülkelerde daha fazladır. Sosyo-politik istikrarsızlığın düşük gelirli ve daha az demokratik ülkelere göre, orta ve yüksek gelirli ve iyi demokrasiye sahip ülkelere daha büyük olumsuz etkileri vardır.

Santhirasegaram (2008) çalışmada, gelişmekte olan ülkelere barışın ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. 2000-2004 dönemini kapsayan 70 gelişmekte olan ülke için yapılan ekonometrik çalışmada, barışı ölçmek için geliştirilen barış inşası kapasitesi puanları ile ekonomik büyüme arasında doğrudan veya dolaylı pozitif etkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Barış ortamı mevcut küreselleşme sürecinde belirsizliği ve riski azalttığından dolayı büyümeye olumlu katkıda bulunur. Barış ülkelerinde, çatışma ortamı ülkelere göre daha yüksek bir büyüme vardır. Ho ve Dinov (2013) çoklu doğrusal regresyon modelleri ve ayırma analizi ile ekonomik refah ve barış ilişkisini analiz etmişlerdir. Analiz sonucu ekonomik refah ve barış arasında güçlü ve pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya çıkarmıştır. Araştırmaya göre; barışçıl ülkelere ticari faaliyetlere katılım oranı ve ekonomik refah düzeyi daha yüksektir. Ayrıca, ticareti ve rekabeti de içeren endojen faktörler barışın rekabetçi olmayan ekonomilerdeki etkisinin, rekabetçi ekonomilerdeki etkisine oranla daha az olduğunu göstermiştir.

Sandalcılar (2013), 1992-2010 dönemi için Bağımsız Devletler Topluluğunda yer alan 12

geçiş ekonomisi ülkesinde panel veri analizi yöntemini kullanarak demokrasinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada demokrasi kavramı siyasi ve ekonomik demokrasi kavramı olarak ele alınmıştır. Araştırma sonucuna göre geçiş ekonomilerinde ekonomik demokrasinin büyüme üzerinde pozitif etkisi olduğu, siyasi demokrasi ile büyüme arasında ise anlamlı bir ilişkinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Altay vd. (2013) Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistanı için 1996-2010 yıllarını kapsayan çalışmalarında; panel veri analizi ile terörün ekonomik etkilerini (dış ticaret, ekonomik büyüme, turizm, doğrudan yabancı yatırımlar, kişi başına düşen gelir ve işsizlik) araştırmışlardır. Araştırmanın ampirik bulgularında, terörün dış ticaret, doğrudan yabancı yatırımlar, turist sayısı, gayrisafi yurt içi hasıla ve kişi başına düşen gelir seviyesinde azaltıcı, işsizlik üzerinde ise arttırıcı etkisi tesbit edilmiştir.

4.Ekonometrik Yöntem ve Bulgular

4.1.Model ve Veri

Araştırma kapsamına modellerde kullandığımız değişkenlere ilişkin 2007-2013 yılları arası verilerine tam olarak ulaşabildiğimiz 93 ülke dahil edilmiştir. Ülkelerin isimleri ve bazı verilere ilişkin güncel değerler yukarıda Tablo 1’de gösterilmiştir. Araştırma kapsamında mevcut literatür ve ulaşılan veriler dikkate alınarak üç temel model geliştirilmiştir. Bağımlı değişken olarak temel kalkınma göstergesi model 1’de gayrisafi yurt içi hasıla, model 2’de sabit sermaye stoku oluşumu, model 3’de ise insani gelişmişlik endeksi; temel bağımsız değişken olarak da dünya barış göstergesi, modellerde açıklayıcı değişkenler olarak da nihai tüketim harcamaları, ülkelerin dışa açıklık düzeyleri farklı modellere dahil edilerek analizler yapılmıştır. Tahminlenecek modellerin gösterimi aşağıdaki gibidir:

$$\ln GDP_{it} = \beta_0 + \beta_1 GPI_{it} + \beta_2 \ln FCE_{it} + \beta_3 \ln OPEN_{it} + e_{it} \quad (1)$$

$$\ln FCF_{it} = \beta_0 + \beta_1 GPI_{it} + \beta_2 \ln OPEN_{it} + e_{it} \quad (2)$$

$$\ln HDI_{it} = \beta_0 + \beta_1 GPI_{it} + \beta_2 \ln OPEN_{it} + e_{it} \quad (3)$$

Modellerdeki Değişkenlerin Tanımları: **lnGDP** ülkelerin gayrisafi yurtiçi hasıla logaritmik değeri, **lnFCF** ülkelerde sabit sermaye stoku oluşumu logaritmik değeri, **lnFCE** ülkelerde nihai tüketim harcamaları toplamı logaritmik değeri, **lnOPEN** ülkelerin dışa açıklık değeri olarak yıllık ihracat ve ithalat değerlerinin toplamının logaritmik değeri, **GPI** dünya barış endeksi ve **HDI** insani gelişmişlik endeksi.

Veri Kaynakları: GDP, FCF, FCE ve OPEN değişkenlerine ilişkin 2007-2013 yılları arası verileri Dünya Bankası Dünya Kalkınmışlık Göstergeleri (WDI) verilerinden, GPI verisi Uluslararası Barış ve Ekonomi Enstitüsü Dünya Barış Endeksi verilerinden ve HDI verisi de Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Uluslararası İnsani Gelişmişlik Göstergeleri verilerinden derlenerek elde edilmiştir.

4.2.Ampirik Bulgular

2007-2013 yılları arası 93 ülke verileri kapsayarak oluşturulan üç modele ilişkin panel veri analizlerinde kullanılan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: *Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler*

	GDP	GPI	FCE	OPEN	FCF	HDI
Ortalama	6.82E+11	1.954802	5.12E+11	3.81E+11	1.62E+11	0.748283
Medyan	1.61E+11	1.927000	1.08E+11	1.26E+11	3.27E+10	0.761000
Maksimum	1.68E+13	3.440000	1.40E+13	5.03E+12	4.34E+12	0.944000
Minimum	3.80E+09	1.113000	3.98E+09	4.41E+09	9.51E+08	0.377000
Standart Sapma	1.86E+12	0.461251	1.48E+12	6.99E+11	4.55E+11	0.132475
Olasılık	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
Gözlem Sayısı	651	651	651	651	651	651

Tablo 3: *Değişkenlere Ait Korelasyon Tablosu*

	GDP	FCF	FCE	GPI	HDI	OPEN	Tolerans Katsayıları	VIF
GDP	1						0.83	1.30
FCF	0.1431	1					0.84	1.32
FCE	0.3632	0.0452	1				0.71	1.14
GPI	-0.2889	-0.1160	0.1682	1			0.92	1.16
HDI	0.2403	0.2168	0.2130	-0.3749	1		0.90	1.12
OPEN	0.5013	0.0367	0.3074	0.1057	0.1361	1	0.72	1.23

Tablo 3’de değişkenler arasındaki korelasyon değerleri, tolerans katsayıları ve varyans büyüme faktörü (VIF) değerleri gösterilmiştir. Tablodaki sonuçlara göre değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı sorunu yoktur.

Panel veri analizinde modellerde varyans sorunu tesbiti için kullanılan tanısal testlerden birisi değişen varyans testidir. Çalışmamızda değişen varyans sorununun tesbiti için LM (Lagrange Multiplier) testi yapılmıştır. LM testinde $H_0 =$ Sabit varyans vardır ve $H_1 =$ Değişen varyans vardır hipotezleri sınanmaktadır (Hotunluoğlu ve Özçağ, 2012, s.358-359). Yatay kesit verilerde değişen varyans sorunu tesbit edildiğinde tahmincilerin tutarlı, ancak sapmalı olduğu değerlendirilir. Bundan dolayı değişen varyans sorunu tesbit edilen modellerde sabit etkili panel regresyon modelinin artık değerlerinin kareleri modele bağımlı değişken olarak dahil edilerek model tekrar tahmin edilir (Güzeldere ve Sarıoğlu, 2012, s. 14)

Panel veri ekonometrisinde kullanılan tanısal testlerden bir diğeri de otokorelasyon testidir. Bu test ile hata terimlerinin gecikmeli değerleri ile ilişkisi analiz edilir. Bu test ile $H_0 =$ Otokorelasyon yoktur ve $H_1 =$ Otokorelasyon vardır hipotezleri sınanmaktadır (Hotunluoğlu ve Özçağ, 2012, s. 359).

Tablo 4: *Diagnostik (Tanısal) Test Sonuçları*

	Model 1	Model 2	Model 3
Değişen Varyans Testi (Breusch-Pagan LM Testi)	38.69 *** (0.00)	27.34 *** (0.00)	42.61 *** (0.00)
Otokorelasyon Testi (Wooldridge Testi)	49.65 *** (0.00)	37.69 *** (0.00)	41.08 *** (0.00)
Hausman Testi	28.9 *** (0.00)	46.07 *** (0.00)	18.24 *** (0.00)

Tablo 4’deki tanısal test sonuçları değerlendirildiğinde; Hausman test sonuçlarına göre modellerin tümünde %1 anlamlılık seviyesinde H_0 rassal etkiler geçerlidir hipotezi reddedildiğinden tercih edilecek olan model sabit etkiler modelidir. Değişen varyans ve otokorelasyon varlığı için yapılan analizlerde $H_0 = \text{otokorelasyon yoktur}$ ve $H_0 = \text{sabit varyans vardır}$ hipotezleri reddedilmiştir. Üç modelde de değişen varyans sorununun ve otokorelasyon sorununun bulunduğunu tesbit edilmiştir. Tahminlerdeki bu sorunları gidermek için White tarafından önerilen yatay kesit kovaryans katsayısı yöntemi kullanılarak standart hatalar giderilmeye çalışılmıştır (Korkmaz vd., 2010, s. 102).

Sosyal
Bilimler
Dergisi
Sayı:48

Tablo 5: *Model 1 Analiz Sonuçları*

$\ln \text{GDP}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{GPI}_{it} + \beta_2 \ln \text{FCE}_{it} + \beta_3 \ln \text{OPEN}_{it} + e_{it}$
$\ln \text{GDP}_{it} = 1.153123 - 0.446766^a \text{GPI} + 0.830568^a \text{FCE} + 0.221424^a \text{OPEN}$
t-statistic = (12.00040) (-3.685837) (92.94691) (23.35700)
$R^2 = 0.994212$ N = 651 F= 37045.62 Prob(F-st.)= 0.000000
^{a, b, c} sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılık düzeyini göstermektedir

Model 1’de en küçük kareler yöntemi uygulanarak elde edilen panel veri regresyon analizi sonuçlarına göre; kalkınmanın temel göstergesi olarak kabul edilen gayrisafi yurt içi hasıla ile ekonominin dışa açıklık düzeyi ve özel tüketim harcamaları arasındaki ilişki pozitif ve istatistiksel olarak %1 önem seviyesinde anlamlıdır. Gayrisafi yurt içi hasıla ve barış göstergesi arasındaki ilişki ise negatif ve %1 önem seviyesinde anlamlıdır. Dünya barış endeksi göstergesi 0 ile 5 arasındaki bir göstergedir ve 5’e yaklaştıkça ülkeler açısından ekonomik ve politik istikrarsızlığın çok yüksek olduğunu göstermektedir. Bu açıdan gayrisafi yurtiçi hasıla ile barış endeksi arasında negatif bir ilişkinin varlığı ekonomik ve politik istikrarsızlık arttıkça kalkınmanın olumsuz etkileneceği biçiminde yorumlanması gerekir. Bu sonuç ekonomik ve politik istikrar ile kalkınma arasında doğrusal, güçlü ve anlamlı bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Modelin tümünde değişkenler arasındaki anlamlılığı gösteren F istatistiği değerine baktığımızda da anlamlı bir ilişkinin varlığı gözükmektedir.

Tablo 6: Model 2 Analiz Sonuçları

$\ln FCF_{it}$	=	β_0	+	$\beta_1 GPI_{it}$	+	$\beta_2 \ln OPEN_{it}$	+ e_{it}
$\ln FCF_{it}$	=	3.258320	-	0.383726^a GPI	+	1.049119 ^a OPEN	
t-statistic	=	(8.382497)		(-7.830031)		(77.15593)	
R ² =	0.906734			N = 651		F= 3149.939	Prob(F-st.)= 0.000000
a, b, c sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılık düzeyini göstermektedir							

Model 2’de panel regresyon sonuçları analiz edildiğinde; literatürde gayrisafı yurt içi hasıla dışında başka bir kalkınma göstergesi olarak kabul edilen sabit sermaye oluşumu ile dışa açıklık ve ekonomik/politik istikrar arasındaki sonuçlar literatürdeki beklentilere uygun sonuçlardır. Dışa açıklık ile sabit sermaye oluşumu arasındaki ilişki pozitif ve anlamlıdır. Ekonomik ve politik istikrar göstergesi olan barış endeksi ile sabit sermaye oluşumu arasındaki ilişki negatif ve anlamlıdır. Ancak endeksin değer aralıklarındaki tanıma uygun bir yorum yapıldığında ekonomik ve politik istikrar ile sabit sermaye oluşumu arasında da doğrusal ve anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.

Tablo 7: Model 3 Analiz Sonuçları

$\ln HDI_{it}$	=	β_0	+	$\beta_1 GPI_{it}$	+	$\beta_2 \ln OPEN_{it}$	+ e_{it}
$\ln HDI_{it}$	=	0.180140	-	0.147057^a GPI	+	0.033636 ^a OPEN	
t-Statistic	=	(2.942252)		(-19.05095)		(15.70519)	
R ² =	0.582709			N = 651		F= 452.4372	Prob(F-st.)= 0.000000
a, b, c sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde istatistiksel olarak anlamlılık düzeyini göstermektedir							

Model 3 sonuçları; ülkelerde milli gelir, eğitim ve sağlık göstergelerine göre hesaplanan insani gelişmişlik endeksi ile ekonomik ve politik istikrarsızlık arasında negatif ve anlamlı, dışa açıklık derecesi ile insani gelişmişlik endeksi arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişkiyi göstermektedir. Bu sonuç, sosyo-politik istikrar ve insani gelişmişlik arasında mevcut literatürle uyumludur. Ülkelerde barış ortamının güçlü bir şekilde varlığı birçok riski ortadan kaldırdığından dolayı ekonomik ve sosyal gelişmelere katkı sağlamaktadır.

Çalışmadaki üç model sonucunda ulaşılan sonuçlar, literatürde ulaşılan Asteriou ve Price (2001), Ludovic (2003), Tavares (2004), Eckstein ve Tsiddon (2004), Fielding (2003), Butkiewicz ve Yanikkaya (2005), Santhirasegaram (2008), Ho ve Dinov (2013), Sandalcılar (2013) ve Altay vd. (2013) çalışmalarındaki sonuçlar ile benzerlik göstermektedir.

5.Sonuç

Bu çalışmada seçilmiş 93 ülkede barışın ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma kapsamında oluşturulan üç modeldeki tahmin sonuçlarında, kalkınma göstergesi olarak belirlediğimiz gayrisafı yurtiçi hasıla, sabit sermaye oluşumu ve insani gelişmişlik endeksi ile ekonomik ve politik istikrarsızlık arasında negatif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ekonomik ve politik istikrarın tanımlayıcısı olarak kullandığımız dünya barış endeksinde düşüşlerin meydana gelmesi ekonomik ve politik istikrarı ifade ettiğinden

bu ilişkinin barış ortamlarındaki gelişmenin ülkelerin kalkınma süreçlerine olumlu katkıda bulunmasına yardımcı olduğu biçiminde yorumlanması gerekir. Bu açıdan ülkelerin ekonomik kalkınma süreçlerinde barış koşullarındaki iyileşmelerin önemli bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Barışın beşeri ve nakdi sermaye birikimi üzerinde ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde doğrudan/dolaylı etkisi vardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde barış ekonomik büyümeyi belirleyen kalkınmanın en temel belirleyicisidir. Gelişmekte olan ülkelere ekonomik kalkınma, ekonomik istikrardan ziyade sosyo-politik istikrarı içeren kapsamlı sonuçları olan bir alandır. Politika yapıcıları ve uygulayıcıların ekonomik büyümeyi başarmak için ekonomi politikaları konuları ile daha fazla ilgilenmeleri ekonomik büyüme ve kalkınma için yeterli değildir. Ülkelerin öncelikle savaş ve çatışma ortamlarını azaltıcı politikalar uygulayarak, devamında ekonomik büyümeyi hedefleyen ekonomi politikalarının uygulanmaya geçirildiği ortamları geliştirmelerine ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

- Ağır, H. & Kar, M. (2010). Terörizmin Makroekonomik Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, *Finans Politik&Ekonomik Yorumlar*, 47 (539), ss. 13-32.
- Akçiçek, A., (2015). 2014 İnsani Gelişme Endeksi ve Türkiye'nin İnsani Gelişme Performansı, *Stratejik Düşünce Enstitüsü Rapor*, Mart 2015, <http://www.sde.org.tr/>, (Erişim Tarihi: 16.06.2015).
- Altay, H., Ekinci, A. & Peçe, M.A. (2013). Ortadoğu'da Terörün Ekonomik Etkileri: Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan Üzerine Bir İnceleme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, ss. 267-288.
- Asteriou, D. & Price, S. (2001). Political Instability and Economic Growth: UK Time Series Evidence, *Scottish Journal of Political Economy*, 48 (4), pp. 383-399.
- Butkiewicz, J.L. & Yanikkaya, H. (2005). The Impact of Sociopolitical Instability on Economic Growth: Analysis and Implications, *Journal of Policy Modeling*, 27(5), pp.629-645.
- Dumas, L.J., (2006). Development and Peace: A Virtuous Circle? Exploring the Power and Limits of the Relationship, *Tenth Annual Conference on Economics and Security: June 22-24 2006*, City College, Thessaloniki, Greece, <https://www.utdallas.edu/~ljdumas/Devel%20&%20Peace.doc>, (Erişim Tarihi: 02.06.2015).
- Eckstein, Z. & Tsiddon, D. (2004). Macroeconomic Consequences of Terror: Theory and the Case of Israel, *Journal of Monetary Economics*, 51, pp. 971-1002.
- Fielding, D., (2003). Modeling Political Instability and Economic Performance: Israeli Investment during the Intifada, *Economica*, 70 (277), pp. 159 – 186.
- Gümüş, E. (2013). Uluslararası Kamu Malları Kavramı, İçinde: *Uluslararası Kamu Maliyesi* (Editörler: Tekin, F. ve Arslan, O.), Anadolu Üniversitesi Yayın No: 2919, ss. 26-44.
- Güzeldere, H. & Sariođlu, S.E., (2012). Varlık Fiyatlamada Fama-French Üç Faktörlü Model'in Geçerliliđi: İMKB Üzerine Bir Araştırma, *Business and Economics Research Journal*, 3(2), ss. 1-19.
- Han, E. (2012), Kalkınma ve Azgelişmişlik, İçinde: İktisadi Kalkınma ve Büyüme (Editör: Kutlu, E.), Anadolu Üniversitesi Yayın No: 1575, ss. 1-24.

- Ho, K.M. & Dinov, I. (2013). An Empirical Study on Economic Prosperity and Peace, *Ucla Undergraduate Science Journal*, 26, pp. 30-41.
- Hotunluoğlu, H. & Özçağ, M., (2012). İnternet Kullanımı ve Vergi Gelirlerine Etkisi: OECD Üyesi Ülkeler İçin Ampirik Bir Analiz, *Maliye Dergisi*, Sayı: 163, ss. 354-366.
- IEP (2015). Global-Peace-Index-Report 2015, <http://economicsandpeace.org/>, (Erişim Tarihi: 16.08.2015).
- IEP (2015). Institute for Economics and Peace (online), <http://economicsandpeace.org/>, (Erişim Tarihi: 14.08.2015).
- Kaul, I., Grunberg, I. & Stern, M.A. (1999). Defining Global Public Goods, içinde: *Global Public Goods*, UNDP (The United Nations Development Programme), New York Oxford University Press, <http://web.undp.org/globalpublicgoods/TheBook/globalpublicgoods.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.07.2015).
- Kirmanoglu, H., Yılmaz, B.E. & Susam, N. (2006). Maliye Teorisi'nin Çıkmazı: Küresel Kamusal Mallar(Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı), *Maliye Dergisi*, 150, ss. 25-52.
- Korkmaz, T., Yıldız, B. & Gökbulut, R.İ. (2010). FVFM'nin İMKB 100 Endeksindeki Geçerliliğinin Panel Veri Analizi İle Test Edilmesi, *İstanbul University Journal of the School of Business Administration*, 39(1), ss. 95-105.
- Ludovic, C.J., (2003). Democracy and Growth : A Relationship Revised, *Eastern Economic Journal*, 29, pp.1-19.
- Sandalcılar, A.R. (2013). Democracy and Growth: Evidence from Transition Economies, *American International Journal of Contemporary Research*, 3(1), pp. 63-75.
- Santhirasegaram, S. (2008). Peace and Economic Growth in Developing Countries: Pooled Data Cross –Country Empirical Study, *International Conference on Applied Economics – ICOAE 2008*, pp.807-814, <http://www.researchgate.net>, (Erişim Tarihi: 20.06.2015).
- Smoljan, J. (2003). The relationship Between Peace Building and Development, *Conflict, Security & Development*, 3(2), pp. 233-250, <http://dx.doi.org/10.1080/1467880032000126930>, (Erişim Tarihi: 22.06.2015).
- Tavares, J., (2004). The Open Society Assesses Its Enemies: Shocks, Disasters and Terrorist Attacks, *Journal of Monetary Economics*, 51, pp. 1039-1070.
- UNDP (2014). *Human Development Report 2014 (online)*, <http://hdr.undp.org>, (Erişim Tarihi: 06.08.2015).
- UNDP (2015). *International Human Development Indicators (online)*, <http://hdr.undp.org>, (Erişim Tarihi: 19.08.2015).
- WB (2015). *World Development Indicators (WDI online)*, <http://www.data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>, (Erişim Tarihi: 28.08.2015).
- Yanar, R. (2014). Kalkınma Ekonomisinin Kapsamı, Kalkınma Sürecinin Ölçülmesi ve Kalkınma Sürecini Belirleyen Etmenler, İçinde: *Farklı Boyutlarıyla Türkiye'de Kalkınma* (Editör: Bekmez, S.), Elif Yayınevi, ss. 2-18.